

16. Кондратенко О. Ю. Стратегія протистояння України геополітичним викликам та загрозам національній безпеці в умовах становлення нового світового порядку / О. Ю. Кондратенко // Міжнародні відносини. Серія: "Економічні науки". – 2018. – № 14. – С. 140–145.

17. Польсько-українські відносини: потенціал – більший за проблеми. URL: <https://www.prostir.ua/?news=polsko-ukrajinski-vidnosynypotentsial-bilshyj-za-problemy>.

18. Гончар М. Як не стати командирами хаосу, або Спекотна зима-2020 / М. Гончар, В. Горбулін, С. Дяченко // Дзеркало тижня. – 2019. – 7–13 вересня. URL: https://dt.ua/internal/yak-ne-stati-komandirami-haosu-abo-spekotna-zima-2020-322842_.html.

19. Russia's Path to Another Resurgence. URL: <https://www.stratfor.com/sample/analysis/russias-path-another-resurgence>.

20. Харарі Ю. 21 урок для 21 століття; пер. з англ. О. Дем'янчука / Ю. Харарі. – К.: Форс Україна, 2018.

21. Білорусь готується до спрощення візового режиму з Євросоюзом. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-bilorus-sproshchennya-vizovoho-rezhymu-z-eu/30175296.html>.

22. Битва за завод: зачем Китаю украинский "Мотор Сич". URL: <https://www.capital.ua/ru/publication/132177-bitva-za-zavod-zachem-kitayu-ukrainskiy-motor-sich#ixzz60OCxdgtT>.

Надійшла до редакції 20.01.20

O. Kondratenko, Dr. of Political Sciences (Dr.hab), Associate Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

BALTIC-BLACK SEA COMMUNITY: ORIGINS AND STRATEGIC OPPORTUNITIES FOR UKRAINE

It is substantiated that in the context of growing threats to Ukrainian foreign policy and diplomacy of Ukraine, it is necessary to work more clearly to intensify relations with Eastern European countries to create a platform for security dialogue within the possible Baltic-Black Sea Commonwealth. It has been proven that the coordination of multilevel cooperation in the Mediterranean region will optimize and strengthen the level of national security of Ukraine and other Eastern European countries in order to counter hybrid threats posed by Russia in the implementation of regional and global influence. Only collective military cooperation backed by joint defence operations within a possible Baltic-Black Sea Commonwealth will reduce the risk of hybrid or open aggression against the countries of the Eastern European region.

Key slaves: Baltic-Black Sea Commonwealth, Ukraine, national security, security, Russian Federation, aggression, Eastern Europe.

O. Kondratenko д-р політ. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

БАЛТО-ЧЕРНОМОРСКОЕ СОДРУЖЕСТВО: ИСТОКИ И СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ УКРАИНЫ

Обосновано, что в контексте нарастания угроз украинской внешней политике и дипломатии, Украине стоит более четко работать в направлении активизации отношений с восточноевропейскими странами касательно создания площадки диалога безопасности в рамках возможного Балто-Черноморского содружества. Доказано, что координация равноуровневого сотрудничества в регионе Междуморья позволит оптимизировать и укрепить уровень национальной безопасности Украины и других восточноевропейских государств для противостояния гибридным угрозам со стороны России, продуцируемых ею в ходе реализации стратегии восстановления регионального и глобального влияния. Только коллективное военное сотрудничество, подкрепленное проведением совместных оборонительных действий в рамках возможного Балто-Черноморского содружества, снизит риск гибридной или открытой агрессии против стран восточноевропейского региона.

Ключевые слова: Балто-Черноморское содружество, Украина, национальная безопасность, обеспечение безопасности, Российская Федерация, агрессия, Восточная Европа.

УДК 327.82

I. Гавриленко, канд. політ. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МІСЦЕ "М'ЯКОЇ СИЛИ" У СТРАТЕГІЯХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ США

Аналізуються стратегії національної безпеки США (2002, 2006, 2010, 2015, 2017) як основні доктринальні документи у сфері зовнішньої політики на предмет згадування поняття "м'яка сила", а також задля визначення того, чи виділені в цих стратегіях завдання та форми здійснення зовнішньої політики, що сприяли використанню методів "м'якої сили". Було визначено, що, хоча в жодній із згаданих стратегій не було вжито це поняття, за своєю суттю йому відповідали стратегії президента Б. Обама 2010 і 2015 рр., і, певною мірою, 2006 р. як відносно компромісна стратегія. Натомість, стратегії республіканських адміністрацій 2002 і 2017 рр. віддають перевагу одностороннім діям США на міжнародній арені й методам "жорсткої сили".

Ключові слова: стратегія національної безпеки, Сполучені Штати, зовнішня політика США, "м'яка сила", жорстка сила.

Постановка проблеми. Основним доктринальним документом Сполучених Штатів, що формулює та виражає поточні пріоритети зовнішньої політики США за кожної президентської адміністрації, є Стратегія національної безпеки. Уперше такий документ було представлено адміністрацією президента Річарда Ніксона, а у 1986 р. було прийнято закон Голдуотера – Нікольса, який передбачає, що стратегія національної безпеки необхідна для кожної нової адміністрації президента США. Цей документ оприлюднюється після обрання нового президента США та виражає пріоритетні напрями й методи зовнішньополітичної діяльності держави на наступну президентську каденцію.

Стратегія національної безпеки визначає пріоритети зовнішньої та внутрішньої політики з метою забезпечення національної, а також міжнародної безпеки, оскільки перша є невід'ємною від другої. Також у ній окреслюються необхідні засоби й ресурси задля досягнення

поставлених цілей. Так, для визначення значення, якому надає та чи інша президентська адміністрація певному зовнішньополітичному методу, у цьому випадку – "м'якій силі", необхідно аналізувати стратегії національної безпеки відповідних років.

Мета статті. З огляду на період початку вживання поняття "м'яка сила" на державному рівні, для визначення його значення для зовнішньої політики США, необхідно аналізувати п'ять стратегій національної безпеки США – дві за доби адміністрацій президента Дж. Буша-молодшого – 2002 і 2006 рр., дві за президента Б. Обама – 2010 і 2015 рр., і за президента Д. Трамп – 2017 р.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стратегії національної безпеки США детально аналізувалися та порівнювалися такими українськими науковцями, наприклад: В. Гвоздь, Н. Городня, В. Паливода, І. Тихоненко, Н. Яковенко, Г. Піскорська й ін. Окремі

впливи й особливості "м'якої сили", зокрема і в політиці Сполучених Штатів, досліджувалися у працях Н. Белоусової, О. Зернецької, Н. Нікулішин, М. Рижкова, І. Слісаренка й багатьох інших.

Виділення невирішених раніше частинами загальної проблеми. Незважаючи на значну увагу дослідників до Стратегії національної безпеки США, нам зараз невідомі спроби проаналізувати їх саме з погляду методів "м'якої сили" і простежити еволюцію підходів американських адміністрацій до цього поняття на доктринальному рівні, що власне і є завданнями цього дослідження.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Стратегія національної безпеки 2002 р. Витоки американської політики компромісу, яка може розглядатися як підґрунтя усвідомлення значення та переходу до застосування "м'якої сили", можуть простежуватися у Стратегії національної безпеки 2002 р. У документі були чітко визначені цілі "жорсткої" та "м'якої сили" американської зовнішньої політики. Вони охоплювали демократизацію міжнародної системи й боротьбу з міжнародним тероризмом, як одного із основних факторів дестабілізації міжнародних відносин і найбільшої загрози національним інтересам США. Так було сформовано цілі, що передбачали широке використання всього спектру можливостей Сполучених Штатів – від військової сили до "м'якої сили". Основна ідея цього прагматичного підходу полягала у використанні інструментів, спрямованих на стабілізацію ситуації у світі та забезпечення подальшого розвитку американської політичної системи й економічного зростання [1].

Стратегія національної безпеки 2006 р. Дж. Буш-молодший, уже після повторного обрання президентом, у супровідному листі до нової Стратегії національної безпеки Сполучених Штатів наголошував на тому, що США вели війну проти тероризму, тому ця Стратегія визначалася документом воєнного часу, а отже, у ній визначався пріоритет "жорсткої сили" серед зовнішньополітичних методів держави [2]. У той же час, Стратегія передбачала використання основних елементів "м'якої сили". Ця Стратегія мала на меті сприяти свободі як альтернативі авторитаризму та підтримці ефективних демократій (так звана "трансформаційна дипломатія"), запобіганню поширенню небезпечних видів зброї, особливо масового знищення, зокрема високотехнологічних і небезпечних інформаційних технологій. Серед інших пріоритетів відзначалися стабільні відносини з найбільшими державами світу, підтримка розвитку світової економіки, міжнародного миру та стабільності на основі верховенства права у світі і глобального лідерства Америки [3, с. 52].

Стратегія національної безпеки 2010 р. Реалізація концепції "м'якої сили" у США була, насамперед, утілена у Стратегії 2010 р., що суттєво відрізнялася від попередніх доктринальних документів. Попередні стратегії не розглядали економічні та соціальні питання, оскільки вважалося, що вони не становлять безпосередніх загроз національній безпеці. Тим не менш, адміністрація Б. Обами відмовилася від такого суворого поділу й розширила розуміння національної безпеки. Також уперше у Стратегії було запропоновано інтеграцію основних засобів американської могутності – дипломатії, військової сили, економічного впливу, розвідки й інших безпекових агентств [4]. Крім цього, аналіз документів дозволяє виділити чотири пріоритетні напрями: безпека, економічний розвиток, боротьба за загальнолюдські цінності та зміцнення світового порядку в умовах американського лідерства у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем [5]. Стратегія

Б. Обами мала всеосяжний характер і була спробою об'єднання різних, як внутрішніх, так і зовнішніх аспектів забезпечення національної безпеки.

Основною внутрішньою проблемою у Стратегії було визнано необхідність подолання негативних наслідків світової економічної кризи для США. Уперше в історії таких стратегічних документів, сфера цілей національної безпеки включала в себе завдання виключно економічного характеру – збільшити американський експорт удвічі до 2014 р [6]. Також серед пріоритетних сфер згадувалася освіта, охорона здоров'я, розвиток науки й техніки. Одним із головних завдань було збільшення американського інтелектуального потенціалу через повне охоплення початковою освітою та поширення вищої освіти. Стратегія національної безпеки визнавала, що науково-технічний прогрес є одним із пріоритетів національної безпеки США. Такий підхід спрямовувався на захист американських військ від асиметричних інформаційних атак, забезпечення виконання угод, що стосувалося сучасних видів озброєнь і їхнього поширення, із метою запобігання терористичним нападам на США, недопущення й зупинення поширення епідемій, захисту інформаційної інфраструктури, засобів транспортування і зв'язку.

У той же час, Стратегія не заперечувала і значення "жорсткої сили" – а саме військових сил. У цій сфері США також повинні лишатися світовим лідером і бути здатними протистояти будь-яким загрозам військового характеру. Стратегія 2010 р. не виключала тезу про те, що Вашингтон мав право на володіння та використання "жорсткої сили", що означає право в односторонньому порядку застосовувати військову силу за вибором США. Стратегія зазначала, що іноді застосування військової сили є виправданим і необхідним, водночас Сполучені Штати обіцяли не зловживати таким власним правом, а намагатися використати всі альтернативні засоби, перш ніж застосовувати "жорстку силу".

Стратегія 2010 р. також розглядає і проблему захисту демократії та прав людини всередині країни й за кордоном. По-перше, у ній йшлося про те, що спочатку потрібно виконувати норми щодо прав людини у США. По-друге, уперше визнавалася важливість економічних і соціальних прав і свобод людини й необхідність боротьби з бідністю. По-третє, стверджувалося, що Сполучені Штати, на відміну від попередньої адміністрації, більше не змушуватимуть інші держави будувати демократію за американським зразком, а швидше даватимуть позитивний приклад.

Цей документ – бачення адміністрацією Б. Обами місця США у системі міжнародних відносин, за умов, коли колективні дії є пріоритетнішими над діями індивідуальних акторів. США брали на себе зобов'язання підсилювати багатосторонні інституції та співпрацювати як із своїми традиційними союзниками, так і підтримувати контакти із новими зростаючими центрами впливу у світі. Стратегія національної безпеки США 2010 р. знаменувала дифузійну економічну могутність у світі, забезпечуючи розв'язання глобальних фінансово-економічних проблем не лише Великою Сімкою, а, здебільшого, і Великою Двадцяткою. Це означає, що Вашингтон збирався поступово переходити від стратегії безумовного лідерства в однополярному світі до стратегії, яка забезпечувала б лідерство США в поліцентричній міжнародній системі. Деякі аналітики вважають цю Стратегію остаточним переходом США від доктрини стримування до концепції "м'якої сили" в зовнішній політиці [7].

Стратегія національної безпеки 2015 р. Друга Стратегія національної безпеки США Б. Обами була

оприлюднена 6 лютого 2015 р., хоча й очікувалася ще у 2013 р. після повторного обрання Б. Обами президентом. Це пояснюється передусім тим, що стрімкий розвиток світових подій після 2013 р. постійно вносив свої корективи у практично готову стратегію, тому будь-яка її поточна версія одразу ж не відповідала світовим реаліям. Хоча розвиток подій не загальмувався в подальшому, однак затягування все більше знижувало її потенційне значення, тому було прийнято рішення опублікувати її у 2015 р. із максимально обережними положеннями [8]. Можливо, іншими причинами для затримки із Стратегії було бажання Б. Обами остаточно завершити війну в Афганістані, що формально була закінчена у 2014 р., а також і економічними причинами – ця Стратегія мала ознаменувати закінчення проявів економічного спаду у США після 2009 р., однак у 2013 р. зростання ВВП спостерігалось лише на рівні 1,5 %, тоді як у подальші роки воно повернулося до стабільних темпів у близько 2,5 % на рік.

Справді, Сполучені Штати потребували максимально міцного обґрунтування свого лідерства у світі, адже "лідерство" є базовою категорією Стратегії національної безпеки 2015 р. [9]. Це підтверджується оглядачами "Нью-Йорк Таймс", які підраховали, що слово "лідер" і похідні від нього вживаються в документі щонайменше 100 разів, у такий спосіб, намагаючись парувати аргументи критиків адміністрації в тому, що вона стала недостатньо активною та впевненою на міжнародній арені [10].

Документ, на думку аналітиків, суттєво відрізнявся від попереднього, де США поставали як менш впевнена у своїх можливостях держава, що намагалася завершити війни в Іраку та Афганістані, вийти зі світової фінансової кризи та "перезавантажити" відносини з Російською Федерацією, тоді як нова версія Стратегії пояснювала завдання й перспективи використання сили Америки на міжнародній арені [11]. У преамбулі нової Стратегії говорилося, що зараз "Сполучені Штати займають міцнішу і кращу позицію, готові використати можливості нового століття задля захисту наших інтересів на протилежних ризикам небезпечного світу" [9]. У документі повідомлялося, що він був баченням і стратегією захисту національних інтересів США, а також універсальних цінностей і міжнародного порядку, що базується на чітких нормах і правилах, через міцне і стає американське лідерство. Водночас, основним питанням було не те, чи Сполучені Штати повинні були займати лідерську позицію у світі, це положення у Стратегії фіксувалося як зрозуміле за замовчанням, а саме як США повинні були лідирувати. Отже, Стратегія визначала принципи і пріоритети того, як "Сполучені Штати збираються вести світ у напрямку миру та нового процвітання" [9].

Серед згаданих принципів, Стратегія зосереджувалася на таких аспектах: лідерство з метою, що орієнтуватиметься на незмінні національні інтереси й цінності, а також, на зобов'язання підтримувати збалансований підхід до пріоритетів, що "є гідним для великої держави" [12] (водночас, варто відзначити, що у попередній Стратегії національної безпеки 2010 р., США не називали себе "великою державою"); лідерство із силою, за такої умови, у Стратегії аналізувалося місце США у сучасному світі та визначалися джерела такої сили – відновлена після світової фінансової кризи економіка, подальше зростання енергетичної безпеки, збройні сили, що не мають конкурентів у світі, і таланти, ініціативність і різноманітність американського народу; лідерство шляхом надання прикладу через захист власних цінностей усередині держави та дотримання своїх зобов'язань на міжнародній арені; лідерство разом із пар-

терами через мобілізацію світової спільноти, колективні дії та підтримання здатності партнерів США протистояти глобальним викликам; лідерство із використанням усіх засобів американської сили, унаслідок переваг США над рештою держав у дипломатії, розвитку, обороні, розвідці, науці й технологіях, і багатьох інших сферах. Цей принцип необхідно розглянути дещо детальніше, оскільки це один із небагатьох пунктів Стратегії, який окреслював засоби міжнародного впливу США, а також, де було згадування про дипломатичну діяльність держави. Автори документу повідомляли, що найбільший потенціал впливу спостерігається, коли всі стратегічні переваги США використовують у поєднанні, зокрема військова сила є суттєвим підкріпленням для дипломатії при захисті національних інтересів. Водночас, використання збройних сил є не єдиним і, навіть, не основним методом залучення Сполучених Штатів на міжнародній арені, а також, не найбільш ефективним засобом відповіді на виклики сучасного світу. Натомість, у Стратегії прямо повідомлялося, що першочерговим методом взаємодії є дипломатія, характеризується на як така, що базується на чітких принципах і далекоглядності, а також націлена на міжнародний розвиток як підґрунтя безпеки й захисту національних інтересів. Отже, не заперечуючи важливість військової сили задля підкріплення статусу США в міжнародних відносинах, основна ставка у Стратегії національної безпеки Б. Обами ставилася на діяльність Державного департаменту та афілійованих із ним агентств із розвитку, тобто повторно акцентувалася ідея використання "м'якої сили" на міжнародній арені, хоча безпосередньо ця концепція не згадувалася. Окремо згадувалася важливість економічних санкцій як ефективного засобу покарання держав-порушників міжнародного порядку та послаблення впливу терористичних мереж й організованої злочинності. Також вказувалося, що всі попередні методи повинні підкріплюватися професіональністю розвідувальних спільнот США та якістю даних, які ними збираються, аналізуються й надаються вищому керівництву. Хоча розвідка і згадувалася як допоміжний засіб, але цим додатково визнавалося значення цього та і не випадковість пов'язаності таких служб із Державним департаментом [9].

Останнім принципом, виділеним у Стратегії, було лідерство із довготерміновим баченням, що передбачало зміну світового устрою в напрямі більшої безпеки, із метою забезпечення національних інтересів США у майбутньому [9]. До оприлюднення Стратегії, радник президента Обами з питань національної безпеки С. Райс заявляла, що "Вашингтону бракує довготермінового бачення" [11]. Відповідно, Стратегія 2015 р. зосереджувалася на довготермінових викликах, таких як кібер-безпека, забезпечення охорони здоров'я у світі, зміні клімату, державах, що не відбулися, та енергетичній безпеці. Також, за новою Стратегією, Сполучені Штати в контексті глобального лідерства брали на себе зобов'язання з підтримання балансу в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, забезпечення стабільності на Близькому Сході та в Північній Африці шляхом розв'язання проблем, що були підґрунтям для наявних конфліктів, звільнення від глобальної бідності протягом 15 років, посилення існуючих глобальних альянсів, особливо НАТО та союзників з Європейської системи безпеки в контексті агресії Росії проти України та загальнопогіршення відносин із Російською Федерацією, підтримання багатостороннього партнерства, підсилення й оновлення міжнародних норм та інституцій, запобігання злочинам проти людяності, а також просування режиму ядерного нерозповсюдження [9]. Усе-таки критики звер-

тали увагу, що автори Стратегії лише перелічували наявні виклики й завдання, без їхнього ранжування за пріоритетністю, і не окреслюючи конкретних методів досягнення поставлених цілей.

Як і у попередній Стратегії, однією з основ американської зовнішньої політики був власний економічний розвиток у контексті відкритої міжнародної економічної системи, що створює більш можливість й гарантує, на думку керівництва США, загальне процвітання. Зокрема, ішлося про такі аспекти, як посилення енергетичної безпеки Сполучених Штатів і підвищення загального доступу до надійних і доступних постачань енергоресурсів задля забезпечення економічного зростання й розвитку в усьому світі; відкриття іноземних ринків для американських товарів, послуг та інвестицій; створення рівних можливостей для американських робітників і компаній у інших державах; укладення нових торговельних договорів, наприклад Транстихоокеанського партнерства та Трансатлантичного торговельного та інвестиційного партнерства; здійснення програм із боротьби з бідністю у світі, підтримки продовольчої безпеки й охорони здоров'я у найбільш вразливих країнах і представлення таким державам нових моделей сталого розвитку [9]. Більшість із зазначених цілей належали до юрисдикції Державного департаменту США, відповідно вони і мали стати пріоритетом дипломатичної діяльності Сполучених Штатів.

Традиційно, одним із основних пріоритетів Сполучених Штатів лишалася "повага до універсальних цінностей" як у середині держави, так і за кордоном. Зокрема, ішлося про просування демократії, прав людини й рівності у світі. Водночас зазначалося, що Сполучені Штати підтримуватимуть такі держави як Туніс і Бірма на їхньому шляху від авторитаризму до демократії. Демократичні держави продовжують бути основними союзниками США, однак "навіть тоді, коли національні інтереси вимагатимуть співпраці з урядами, що не поділяють наші цінності, ми продовжуватимемо стояти на стороні прав людини й людської гідності в нашій публічній і приватній дипломатії" [9]. У Стратегії зазначалося, що просування принципу прав людини є найбільш ефективним, коли воно здійснюється у співпраці не лише з урядами, а із широким колом партнерів, включаючи громадянське суспільство, лідерів релігійних спільнот, приватні компанії й міжнародні організації. Це передбачало і створення можливостей для майбутніх лідерів серед молодих людей, що працюють в урядах, бізнесі чи громадських організаціях із різних країн світу, а також боротьбу з корупцією через допомогу США іншим країнам у побудові й забезпеченні відповідального та відкритого державного управління. Також, Сполучені Штати заявляли, що готові добиватися однакового рівня забезпечення прав людини та безпеки як у реальному житті, так і в інтернеті, що передбачає боротьбу з обмеженням інформації та свободи слова. Фактично, у цих положеннях Сполучені Штати визнавали важливість взаємодії з новими акторами, а також підкріплювали важливість публічної, культурної та громадської дипломатії.

Хоча у Стратегії національної безпеки Сполучених Штатів 2015 р. жодного разу не згадувалася "м'яка сила", однак окреслені пріоритети й засоби, як демонструє аналіз положень документу, цілком узгоджувалися з цією концепцією і, великою мірою, сприяли використанню методів "м'якої сили".

Стратегія національної безпеки 2017 р. Найновіша Стратегія національної безпеки США вийшла у грудні 2017 р. – уже у перший рік президентства Дональда Трампа, чого більшість аналітиків не очікувала [13]. До речі, таке сталося вперше, адже всі попередні президе-

нти намагалися дочекатися вирішення тих чи інших міжнародних проблем спершу. Також це найбільша за обсягом тексту стратегія – 55 сторінок тексту [14], тоді як найбільша до цього – Стратегія 2010 – мала 52 сторінки. Тому, урахувавши час її опублікування, теперішня Стратегія є справді доктринальним документом, відповідно до якого адміністрація Д. Трампа намагається діяти на міжнародній арені, а не підсумування напрямів і способів дій, які були бажаними, а також результатів роботи адміністрації конкретного президента.

Стратегія 2017 р. має заголовок "Америка передусім" ("America First"), ідентичний неоднозначно оціненому слогану передвиборчої кампанії Д. Трампа. Це словосполучення одразу викликало асоціації з ізоляціонізмом, адже саме так називалася організація та партія, що у 1930–1940-х рр. виступали проти вступу США у Другу світову війну, додатково підсилені першими ж зовнішньополітичними кроками в цьому дусі – заяви про вихід із Паризької кліматичної угоди, відмову від Транстихоокеанського партнерства, перегляд НАФТА тощо. Утім, ряд дослідників [13] вважає, що саме Стратегія є спробою надати позитивного значення цьому слогану. Вона розроблена в межах "принципового реалізму", тобто підходу, що оперує передусім такими традиційними для світової політики поняттями як "сила", "державний суверенітет" і "національні інтереси", але в той же час визнає і важливість правильності певним принципам, цінностям і зобов'язанням перед союзниками та партнерами. "Америка передусім" акцентується насамперед на самостійності та самодостатності зовнішньої політики, тобто здатності спиратися на власні ресурси, а, по-друге, на тому, що всі зовнішньополітичні дії мають бути вигідними самим Сполученим Штатам [14].

У Стратегії 2017 р. визначені чотири пріоритетні сфери, так звані "стовпи", американської зовнішньої політики: 1) "захист американців і американського способу життя"; 2) "сприяння [економічному] процвітанню Америки"; 3) "збереження миру через силу" (підвищення військової могутності США і стримування ворогів); 4) "подальше поширення американського впливу в світі" [14]. Сучасна зовнішня політика США має традиційні ціннісні орієнтири – це наявність у Сполучених Штатах статусу світового лідера, підтримка миру й безпеки, а також просування демократичних цінностей. Однак, через складність збереження монополіарності на чолі зі США і появою нових сильних гравців, держава вимушена підлаштовуватися під динамізм світу й реалізовувати свої інтереси різними шляхами, балансує між силою та дипломатією, водночас дипломатія, за Стратегією 2017 р., також має дещо незвичні пріоритетні завдання – економізація зовнішньої політики та збирання інформації.

Як уже зазначалося, Стратегія 2017 р. належить до "принципового реалізму", відповідно до якого сила, у традиційному розумінні військових і економічних ресурсів, стає головною категорією, яка повинна домінувати над так званою "м'якою силою" (soft power). Не випадково в тексті частіше зустрічаються формулювання, що мають дещо інші акценти – force (асоціюється з військовою силою) чи strength ("міць", що часто використовується щодо економічної сили). Чи не єдине посилання у Стратегії національної безпеки 2017 р. на "м'яку силу" та її методи, і то непряме, міститься в межах четвертого "стовпа" – "просування американського впливу". У цьому розділі зазначається, що США повинні лідувати шляхом надання прикладу, адже весь світ стежить за ними. Водночас робиться уточнення, що США не збираються нав'язувати свої цінності іншим державам (на противагу стратегії Дж. Буша-

молодшого), натомість союзи та партнерства, які вони утворюють, мають будуватися на добровільних і взаємовигідних засадах [14]. Навіть зазначаючи, що у союзах і партнерствах полягає сила США, адже більше половини світового ВВП припадає на США та їхніх союзників, знову робиться заява в "економічному ключі", що Сполученим Штатам не потрібні партнерські відносини, які не приносять вигоди, цим нівелюючи саму ідею "м'якої сили".

Висновки. Простежуючи послідовно еволюцію пріоритетів зовнішньої політики у стратегіях національної безпеки США, можна побачити поступовий перехід від бачення США як держави, що має ресурси і право на використання будь-яких методів (зокрема й односторонніх військових дій, хоча й за міжнародним правом жодна держава не володіє таким правом, що не завадило американським адміністраціям вносити його до усіх згаданих стратегій, окрім 2015 р.) із метою трансформації світу відповідно до інтересів Сполучених Штатів, і до констатації факту, що США повинні діяти більш обережно та спиратися на підтримку союзників на міжнародній арені. У той же час, стратегії національної безпеки є декларативним документом, орієнтованим як на внутрішню аудиторію, так і на міжнародну громадськість, а тому їхні твердження можуть бути загальними й нечіткими, а також не завжди відповідати практиці.

У жодній із проаналізованих стратегій національної безпеки США (2002, 2006, 2010, 2015, 2017) не було вжито поняття "м'яка сила", утім таке формальне неприйняття концепції не перешкоджало внесенню деяких її принципів і положень до доктринальних документів, а також практичній реалізації деяких із її методів, при чому, до 2017 р., дедалі активніше. Якщо за першого президентства Дж. Буша-молодшого переважали силові методи, що обслуговувалися дипломатією, то вже у наступній Стратегії 2006 р. одним із пріоритетів була "трансформаційна дипломатія", яка передбачала демократизацію держав світу м'якими методами. Стратегії Б. Обами, хоча й дещо відрізнялися між собою в питанні зовнішньополітичних пріоритетів США, визнавали, що досягнути їх Сполучені Штати можуть лише за умови комплексного застосування всіх ресурсів і засобів, якими вони володіють, провідне місце серед яких займає дипломатія. Отже, стратегії 2010 і 2015 рр. були сформульовані в дусі "розумної сили", яка є похідною від концепції "м'якої сили". Стратегія 2017 р. більше тяжіє до методів республіканських адміністрацій Дж. Буша-молодшого, але має свою специфіку – фактичне самоізолювання США від проектів, які не розглядаються ними як вигідні. Фактично, щодо "м'якої

сили", відбувся крок назад, унаслідок чого протягом останніх років спостерігається зниження впливовості США у світі за цим показником.

Список використаних джерел:

1. The National Security Strategy of the United States of America [Електронний ресурс]. – Washington D.C. : White House, 2002. – Режим доступу до ресурсу: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002>.
2. The National Security Strategy [Електронний ресурс]. – Washington D.C. : White House, 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/03.16.06.html>.
3. Гавриленко І. Трансформаційна дипломатія США як інструмент зовнішньої політики США / І. Гавриленко // Шевченківська весна : Мат. Міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. і молодих вчених. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2013, ч. 1. – С. 52–54.
4. Обама добивається безпеки путем мира и сотрудничества [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.america.gov/st/peacesec-russian/2010/May/20100528130723arrud0.915127.html>.
5. The National Security Strategy [Електронний ресурс]. – Washington D.C. : White House, 2010. – Режим доступу до ресурсу: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf.
6. Введение Президента Обамы к Отчету о стратегии национальной безопасности [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.america.gov/st/peacesec-russian/2010/May/20100528114736ejavosson0.5478632.html>.
7. Рогов С. Американское лидерство в многополярном мире. Основы "Стратегии национальной безопасности" Обамы [Електронний ресурс] / С. Рогов. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1276462800>.
8. Feaver P. Grading Obama's National Security Strategy 2.0 [Електронний ресурс] / P. Feaver // Foreign Policy. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://foreignpolicy.com/2015/02/06/grading-obamas-national-security-strategy-2-0_
9. The National Security Strategy [Електронний ресурс]. – Washington D.C. : White House, 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf.
10. Baker P. Security Strategy Recognizes U.S. Limits [Електронний ресурс] / Peter Baker, David E. Sanger // The New York Times. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nytimes.com/2015/02/06/us/politics/security-strategy-recognizes-us-limits.html?_r=2.
11. Gady F.S. The White House Releases a New National Security Strategy [Електронний ресурс] / Franz-Stefan Gady // The Diplomat. – Режим доступу до ресурсу: <http://thediplomat.com/2015/02/the-white-house-releases-a-new-national-security-strategy>.
12. Facts and Figures [Електронний ресурс] // U.S. Department of State. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <https://eca.state.gov/impact/facts-and-figures>.
13. Feaver P. Five Takeaways From Trump's National Security Strategy [Електронний ресурс] / Peter Feaver // Foreign Policy. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://foreignpolicy.com/2017/12/18/five-takeaways-from-trumps-national-security-strategy>.
14. The National Security Strategy [Електронний ресурс]. – Washington D.C. : White House, 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.

Надійшла до редколегії 13.02.20

I. Havrylenko, Candidate of Political Science, Assistant Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE PLACE OF "SOFT POWER" IN U.S. NATIONAL SECURITY STRATEGIES

The article analyzes U.S. National Security Strategies (2002, 2006, 2010, 2015, 2017) as major U.S. foreign policy doctrines with regard to mentions of the term "soft power" and in order to determine whether the foreign policy goals and forms identified in those strategies facilitated the use of soft power methods. The author established that although none of the strategies used this notion, it was inherently in line with President Obama's 2010 and 2015 strategies and, to some extent, with 2006 strategy which was a relatively compromise strategy. By contrast, the strategies of the Republican administrations of 2002 and 2017 prioritized unilateral foreign policy actions in the international arena and the methods of "hard power".

Key words: National Security Strategy, United States, U.S. foreign policy, soft power, hard power.

И. Гавриленко, канд. полит. наук, ассист.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

МЕСТО "МЯГКОЙ СИЛЫ" В СТРАТЕГИЯХ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ США

Анализируются стратегии национальной безопасности США (2002, 2006, 2010, 2015, 2017), являющиеся основными доктринальными документами США в сфере внешней политики, на предмет упоминания понятия "мягкая сила", а также для определения того, способствовали ли выделенные в этих стратегиях задачи и формы внешней политики использованию методов "мягкой силы". Было определено, что, хотя ни в одной из упомянутых стратегий не было употреблено это понятие, по сути, ему соответствовали стратегии президента Б. Обамы 2010 и 2015 гг., и, в определенной мере, 2006 г. как относительно компромиссная стратегия. Напротив, стратегии республиканских администраций 2002 и 2017 гг. отдавали предпочтение односторонним действиям США на международной арене и методам "жесткой силы".

Ключевые слова: стратегия национальной безопасности, Соединенные Штаты, внешняя политика США, мягкая сила, жесткая сила.